

Diplomaten som räddade tusentals – och sedan försvann

Berättelse

Raoul Wallenberg föddes den 4 augusti 1912 på Lidingö, strax utanför Stockholm. Han kom från en känd och rik svensk familj, men hans pappa dog innan han föddes. Raoul växte upp hos sin mamma, och hans farfar Gustaf Wallenberg ville att han skulle se världen. Som ung reste han därför till USA, där han studerade arkitektur vid University of Michigan. Efteråt arbetade han en tid utomlands, bland annat med affärer, och lärde sig flera språk.

Under andra världskriget var Ungern ockuperat, och landets judar var i livsfara. Nazisterna hade redan deporterat hundratusentals judar från den ungerska landsbygden till förintelselägret Auschwitz. Eftersom Wallenberg talade flera språk och hade erfarenhet av Ungern, valdes han ut för ett farligt uppdrag. Den 9 juli 1944 kom han till Budapest som svensk diplomat, även om hans verkliga uppgift var att rädda så många judar som möjligt.

I Budapest arbetade Wallenberg snabbt och uppfinningsrikt. Han delade ut så kallade skyddspass, vackra dokument med svenska kronor och stämplor, som visade att personen stod under svenskt skydd. Passen hade egentligen inget rättsligt värde, men de såg officiella ut, vilket gjorde att soldaterna ofta lät människorna gå. Wallenberg hyrde också ett trettiotal hus i staden och förklarade dem som svenskt område. I dessa "svenska hus" kunde tusentals judar gömma sig.

Wallenberg tog stora risker. Han ställde sig framför tåg som skulle föra judar till lägren, och han hotade och mutade nazister för att rädda liv. Trots att situationen var farlig gav han aldrig upp. Historiker är inte helt eniga om hur många han räddade, men det handlar troligen om flera tusen människor, och hans insats räddade indirekt ännu fler.

När kriget närmade sig slutet kom den sovjetiska armén in i Budapest. Den 17 januari 1945 hämtades Wallenberg av sovjetiska soldater. De misstänkte honom kanske för spioneri. Han fördes till Moskva och sattes i fängelse, och därefter försvann han spårlöst. Sovjetunionen påstod senare att han hade dött i fängelset den 17 juli 1947, men dödsorsaken och de exakta omständigheterna har aldrig klarlagts. Sverige förklarade honom officiellt död först 2016.

Raoul Wallenberg hyllas i dag över hela världen som en symbol för mod och medmänsklighet. Statyer, gator och skolor bär hans namn, och hans historia påminner oss om att en enda människa kan göra skillnad – även mitt i mörkret.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
ockuperat	när en främmande armé har tagit kontroll över ett land
i livsfara	i fara att dö

ORD	FÖRKLARING
deportera	att tvinga bort människor från sina hem, ofta till läger
förtintelseläger	läger där nazisterna mördade miljoner människor, särskilt judar
uppdrag	en viktig uppgift som någon får ansvar för
skyddspass	ett dokument som visade att en person stod under svenskt skydd
rättsligt värde	att något verkligen gäller enligt lagen
muta	att ge pengar i hemlighet för att få sin vilja igenom
spioneri	att i hemlighet ta reda på ett annat lands hemligheter
klarlägga	att ta reda på sanningen om något
medmänsklighet	att bry sig om och hjälpa andra människor
insats	det arbete eller den hjälp som någon bidrar med

Läsförståelsefrågor

1. Varför valdes Wallenberg ut för uppdraget i Budapest?
 1. Han var en känd politiker i Sverige.
 2. Han talade flera språk och kände till Ungern.
 3. Han hade arbetat som soldat under kriget.
2. Vad var ett skyddspass egentligen?
 1. Ett pass som gjorde personen till svensk medborgare på riktigt.
 2. Ett officiellt biljett till ett tåg ut ur landet.
 3. Ett dokument utan rättsligt värde som ändå såg officiellt ut.
3. Vad gjorde Wallenberg med ett trettiotal hus i Budapest?
 1. Han sålde dem för att samla in pengar.
 2. Han förklarade dem som svenskt område där judar kunde gömma sig.
 3. Han lät nazisterna använda dem som kontor.
4. Hur agerade Wallenberg när tåg skulle föra judar till lägren?
 1. Han ställde sig framför tågen för att stoppa dem.
 2. Han gömde sig och väntade på bättre tillfällen.
 3. Han skrev brev till regeringen i Sverige.
5. Vad hände med Wallenberg den 17 januari 1945?
 1. Han reste tillbaka till Sverige som en hjälte.
 2. Han hämtades av sovjetiska soldater och fördes bort.
 3. Han blev kvar i Budapest och fortsatte sitt arbete.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Wallenbergs pappa dog innan Raoul föddes.
 2. Sverige förklarade Wallenberg officiellt död samma år som han försvann.
 3. Wallenberg hade en yngre bror som också arbetade i Budapest.
7. Texten säger att passen “såg officiella ut, vilket gjorde att soldaterna ofta lät människorna gå”. Vad menas med detta? (öppen fråga)
8. Varför var Wallenbergs arbete farligt? Ge två exempel från texten. (öppen fråga)
9. Vad hände med Wallenberg efter att han fördes till Moskva? Förklara med egna ord vad vi vet och inte vet.
10. I sista stycket står det att “en enda människa kan göra skillnad – även mitt i mörkret”. Vad tror du att texten vill säga med ordet “mörkret”?

Diskussionsfrågor

- Wallenberg tog stora risker för att hjälpa främlingar. Vad tror du att fick honom att göra det?
- Känner du till andra människor i historien eller i dag som riskerat mycket för att hjälpa andra?
- Är det viktigt att vi minns personer som Wallenberg? Varför eller varför inte?
- **Skriv (4–5 meningar):** Berätta om en person som du tycker har visat mod. Det kan vara någon känd eller någon du känner.